

Övervintra vedartat

En stor jordvolym är av största vikt om man ska lyckas med övervintringen av vedartade växter i kruka utomhus. Det finns även annat att tänka på, som krukans material och naturligtvis vilka växter man väljer.

Text och bild: ANN-CATRIN THOR

Man kan verkligen säga att många har missat att ha odlingskul på balkong och uteplats. Okunskap, rädsla eller vad är det egentligen som hindrar oss från att testa odling av vedartade växter i kruka och kärl? Att testa växter är aldrig speciellt dyrt, inte om man jämför med t ex inköp av köks- och badrumsutensilier.

Här kommer lite vägledning inför vinterns övervintring av "krukväxter" ute.

När man djupdyker i detta ämne inser man snabbt att det är jordvolymen som är det viktiga. Ju större jordvolym för växtens rötter att övervintra i, desto större chans att lyckas. Ingen forskning, oss veterligen, finns om vilka temperaturer olika vedartade växters rötter kan utstå och överleva vid i ett kärl. Kyla och tjäle från alla håll påverkar rotsystemets övervintring. Det är roten som är det viktiga i detta sammanhang och den skyddas effektivt av så mycket jord som möjligt.

Kärlets betydelse

Att göra egna kärl är idealiskt med tanke på att utnyttja ytan för odling optimalt samt för att kunna flytta ihop växter vintertid för att göra skyddet enkelt. Lämpligt material att spika ihop till lådor att odla ätbara vedartade växter i (som blåbär, tagglösa björnbär, vinbär m m) är oimpregnerad furu, tallvirke alltså.

Kådrick, tätvuxen kärnved gäller det att hålla utkik efter. Av de inhemska trädslagen håller den absolut längst när det gäller kontinuerlig kontakt med jord och vatten. Kolla gärna in föreningen Fetvedens vänner på www.fetvedensvaner.com, för furu som passar för krukor och pallkragar där ätbart ska odlas. Sk fetved är ett kådrikt virke med hög täthet. Fetved innehåller en hög andel pinosylvin (ett naturligt ämne verksamt mot svampar och insekter) och harts-

I denna bamsekruka har idegranen *Taxus x media* 'Densiformis' klarat sig i många år, och genom de svåra växtvintrarna 2011–2013, platsen är på Sveriges lantbruksuniversitet i Ultuna, Uppsala.

syror, som är huvudbeståndsdelen i kådan hos barrträd. Detta ger ett virke som är röttningskraftigt och hydrofobt, dvs stöter bort vatten. Svenskt tallvirke är naturligt kådrikt och har på så sätt ett röttningsmotstånd som heter duga, utan impregneringsämnen. Ett byggnadsmaterial som vi långtat efter i hemträdgården

länge, länge; något som är både lokalproducerat, långlivat och miljövänligt. Se upp med klet från kådan.

Träets isolerande förmåga är bra i jämförelse med andra vanliga kruk- och kärlmaterial. Lera och betong har sämre förmåga än trä att skydda rötterna vintertid. Efter att ha diskuterat detta

i krukka – ute!

Med elvärme i krukkan klarar denna exotiska jättegunnera övervintringen i Hudiksvall.

med trädgårdskunniga var min tanke att även de som kan material ska få komma till tals i denna viktiga fråga. Här kommer en mycket intressant uträkning av Folke Björk, verksam på institutionen för byggvetenskap på Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm, KTH:

Det enklaste kan vara att visa vilken materialtjocklek som motsvarar en viss isoleringsförmåga. Här några exempel:

Material	Värmeledningstal (Watt per meter och Kelvin, $Wm^{-1}K^{-1}$)
Betong	1,7
Tegel	0,6
Trä	0,14
Cellplast	0,036

5 cm cellplast ger värmetransmissionen (U-värde): $0,72 Wm^{-2}$ och K-1

För att få samma värmetransmission (U-värde) som fem cm cellplast har, med andra material, krävs följande materialtjocklek:

Betong	240 cm
Tegel	80 cm
Trä	20 cm

Alltså krävs väldiga tjocklekar för att få samma värmeisolering som fem cm cellplast ger!

Frigolit i dagligt tal, även kallad cellplast i räkneexemplet ovan, är alltså det isoleringsmaterial man bör använda att sätta runt de kärl som ska övervintra på balkong och terrass. Styv frigolit spänns lättast fast *utanpå* kärLEN med en rem. Glöm inte att isolera även underifrån. Själva jordytan är det också bra att lägga frigolit över så att rotklumpen är isolerad från alla håll. Frigolitlocket skyddar även mot att det blir för blött i krukkan vintertid – rötter kan ruttna också – det är inte bara kylan som är boven vintertid.

Att stoppa frigolit i krukkan är inte så klokt, då minskas den så viktiga jordvolymen i kärlet. Frigolitens isolerande förmåga mot tjälning är däremot inte så lång. Med det menas att långa perioder med minusgrader minskar dess skyddande verkan. Efter ca två dagar med minusgrader börjar jorden innanför tjälas och vid långa perioder av sträng kyla blir jorden och rötterna en stor isbit oavsett isolering. Vid ett trädgårdsbesök i Hudiksvall hos hängivna amatördlare med teknikintresse hittade jag en låda med elvärme vintertid. Här övervintrade en jättegunnera, *Gunnera manicata*, som har sitt ursprung i Brasiliens regnskogar, så även andra lösningar kan fungera.

Jorden och välj rätt växter

Vanligast vid kärlodling är säckjord, dvs torvjord. Låt inte jorden torka ut helt på sommarhalvåret, det blir då knepigt att få den att ta till sig vatten igen. Med tiden kan jorden bli kompakt, så det är bra att redan vid plantering tillföra lecaculor, lava eller pimpsten som hjälper till att hålla jorden luftig. Med tiden kan även jordens pH-värde öka i kärlet, då är det dags att byta jord eftersom de flesta växter inte uppskattar pH över neutralt. Jorden behöver inte bytas ➤

Ge jorden en chans

Gammal kunskap i ny förpackning. Sedan urminnes tider har man använt träkol för att förbättra jordens egenskaper.

Rölundas Biokol har en unik förmåga att hålla vatten och näring tills växten behöver den. Dessutom ger Biokolen jorden en lucker struktur och ger den näring.

Rölundas Biokol hittar du på väl sorterade trädgårdsbutiker.

RÖLUNDA
• GÅRD •

www.rolunda.se - Tel +46 (0) 18 34 42 70

► regelbundet, glöm bara inte att tillföra gödsel årligen. Gödsla inte med kväve efter mitten av augusti, vedartade växter måste hinna förbereda sig för vintern genom att avmogna (förvedas).

Vilka växter passar att odla i kruka? Här ges några exempel. Åtbart: välj körsbär på den svagväxande grundstammen 'Gisela', som ger små träd med mycket skörd. Ett körsbär av sorten 'Stella' i en kruka med en kvarts kubikmeter jordvolym/rotutrymme

BILD: LISE-LOTTE BJÖRKMAN

Dvärgbenved är fin i kruka.

gav efter några års övervintring och tillväxt hela 10 kg bär bara på ett träd på balkongen i Uppsala, grenarna bara dignade.

Vintergrönt kan vara perfekt i kruka och kärl på terrass och balkong, att sätta ljusprydnader i kring jul, inte att förglömma.

Testa följande arter och sorter: trådcypress, *Chamaecyparis pisifera* 'Filifera', många enar, *Juniperus* sp, fungerar bra i kruka, kryptuja, *Microbiota decussata*, är också fin. Tall, *Pinus* sp, fungerar hyfsat, men kan få sk rotsnurr. Tuja, *Thuja* sp, är en tuff växt som är snygg och lättodlad. Vintergröna oxbär, *Cotoneaster* sp, är lätta och mycket dekorativa med sina röda frukter men får tyvärr lätt frostbränna. Benved, *Euonymus* sp, är lätt, testa den supersnygga körsbärsbenveden på stam. Klätterbenved i sorterna 'Emerald'n Gold' och 'Emerald Gaiety', samt dvärgbenved, *Euonymus nanus* var. *turkestanicus*, är fina i kruka. Järnek, *Ilex* sp, fungerar i kruka.

Övriga tips

Se alltså till att skapa ett rejält rotutrymme – ja, så stort det bara går helt enkelt – för bästa tillväxt och chans att övervintra. Stor växt – stort rotsystem, liten växt – litet rotsystem: allt för att kunna försörja bladmassan och den ovanjordiska tillväxten som även hänger ihop med rotens tillväxt.

I kärlden behövs såklart vatten och näring, dock behövs ingen näring inför vintern och mängden vatten som ska tillföras nu på hösten beror på om växten är vintergrön eller faller sina blad. Alla växter som behåller blad eller barr över vintern behöver rejält med vattning på hösten, oavsett om de står i kärl eller inte.

Lådor kan även tillverkas av det lätta och hållbara materialet Plyfa (ett märkesnamn av plywood), speciellt till prydnadsväxter. ❁

Källor: Folke Björk, KTH, Tomas Lagerström, SLU, informationsträff hos Splendor Plant.